

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Р. В. ВЕРЕША

**КРИМІНАЛЬНЕ
ПРАВО УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**
Загальна частина

Навчальний посібник

ІЄ ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ
ЮРИДИЧНИХ
ВИДАНЬ

Київ • Алерта • 2022

УДК 343(1-87)(075.8)
В31

*Рекомендовано до опублікування вченою радою
Академії адвокатури України
(протокол № 1 від 28 жовтня 2021 року)*

Рецензенти:

Костенко О. М. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Панов М. І. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Тихий В. П. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України;

Фесенко Є. В. – доктор юридичних наук, професор.

Вереша Р.В.

В31 Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2022. 612 с.

ISBN 978-617-566-716-3

У навчальному посібнику комплексно розглядаються теоретико-прикладні питання Загальної частини кримінального права України. Досліджується розвиток кримінального законодавства і його ефективність у боротьбі з кримінально протиправною діяльністю. Основна увага приділяється новим законодавчим актам, якими внесені суттєві зміни в окремі інститути кримінального права. Акцентується увага на узагальненні судової практики, основних положеннях проекту Кримінального кодексу України і вносяться пропозиції, спрямовані на подальше удосконалення кримінального законодавства. Зміст навчального посібника узгоджується із робочою програмою освітньої дисципліни «Кримінальне право України. Загальна частина».

Видання розраховане на студентів, аспірантів (ад'юнктів), викладачів, наукових та практичних працівників, а також на всіх, хто цікавиться питаннями кримінального права.

УДК 343(1-87)(075.8)

ISBN 978-617-566-716-3

© Вереша Р.В., 2022,
© Видавництво «Алерта», 2022.

Зміст

ПЕРЕДМОВА	3
ВЖИВАНІ СКОРОЧЕННЯ	6

РОЗДІЛ І.

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ. ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ОПИСОВА ЧАСТИНА	7
------------------------------	---

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1.

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ЯК ОКРЕМОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ЮРИДИЧНА НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

§ 1. Поняття та предмет кримінального права	10
§ 2. Метод кримінального права	13
§ 3. Завдання кримінального права	14
§ 4. Наука кримінального права	15
§ 5. Система позитивного кримінального права	21

ТЕМА 2.

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

§ 1. Принципи законності, рівності громадян перед законом і особистої відповідальності за наявності вини	27
§ 2. Принцип невідворотності кримінальної відповідальності та гуманізму	28
§ 3. Принцип справедливості (індивідуалізації) відповідальності та принцип економії кримінальної репресії	29

**ТЕМА 3.
КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС ТА ІНШІ ДЖЕРЕЛА
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

§ 1. Поняття, значення та завдання кримінального закону	31
§ 2. Джерела кримінального права	32
§ 3. Витоки та формування кримінального законодавства	35
§ 4. Структура кримінального закону	40
§ 5. Тлумачення кримінального закону	43
§ 6. Принципи чинності кримінального закону у просторі та часі .	47
§ 7. Чинність кримінального закону за територіальним принципом	49
§ 8. Чинність кримінального закону за національним та універсальним принципами	53
§ 9. Видача особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння .	54
§ 10. Чинність кримінального закону у часі	56

**РОЗДІЛ II.
ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

ОПИСОВА ЧАСТИНА.....	59
-----------------------------	-----------

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**ТЕМА 1.
ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

§ 1. Законодавче визначення кримінального правопорушення в історичному аспекті.....	61
§ 2. Кримінально протиправне діяння за законодавством іноземних держав.....	65
§ 3. Поняття кримінального правопорушення і його ознаки за кримінальним правом України.....	74
§ 4. Значення ч. 2 ст. 11 КК України для поняття кримінального правопорушення.....	80
§ 5. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень. Класифікація кримінальних правопорушень за кримінальним правом України	82

**ТЕМА 2.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ТА ЇЇ ПІДСТАВИ. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ**

- § 1. Поняття кримінальної відповідальності та її реалізація..... 89
§ 2. Підстави кримінальної відповідальності. Поняття
та значення кримінально-правової кваліфікації 93

**ТЕМА 3.
СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття і значення складу кримінального правопорушення ... 96
§ 2. Елементи і ознаки складу кримінального правопорушення... 101
§ 3. Види складів кримінальних правопорушень..... 104

**РОЗДІЛ ІІІ.
ОБ'ЄКТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ОПИСОВА ЧАСТИНА..... 108**

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**ТЕМА 1.
ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття та значення об'єкта кримінального правопорушення .. 110
§ 2. Класифікація об'єктів кримінальних правопорушень..... 115
§ 3. Предмет кримінального правопорушення..... 117

**ТЕМА 2.
ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття та ознаки об'єктивної сторони складу
кримінального правопорушення 119
§ 2. Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність)..... 121
§ 3. Наслідки кримінального правопорушення..... 123
§ 4. Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням
та наслідками..... 125
§ 5. Факультативні ознаки об'єктивної сторони складу
кримінального правопорушення 130

РОЗДІЛ IV.
СУБ'ЄКТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ОПИСОВА ЧАСТИНА..... 135

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1.

СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення 137

§ 2. Осудність як ознака суб'єкта кримінального правопорушення. Поняття обмеженої осудності..... 142

§ 3. Неосудність та її кримінально-правове значення 146

§ 4. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність.... 150

§ 5. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення 154

§ 6. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння..... 157

ТЕМА 2.

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Поняття і значення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення 161

§ 2. Поняття та зміст вини..... 163

§ 3. Умисел і його види..... 167

§ 4. Необережність та її види..... 175

§ 5. Кримінальні правопорушення зі складною виною..... 181

§ 6. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення 183

§ 7. Помилка та її кримінально-правове значення 187

РОЗДІЛ V.

СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.
СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРАВОПОРУШЕННІ

ОПИСОВА ЧАСТИНА..... 194

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**ТЕМА 1.
СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

§ 1. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення.....	197
§ 2. Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення.....	200
§ 3. Готування до кримінального правопорушення.....	201
§ 4. Замах на кримінальне правопорушення.....	204
§ 5. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні.....	206

**ТЕМА 2.
СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРАВОПОРУШЕННІ**

§ 1. Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні.....	208
§ 2. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.....	210
§ 3. Форми співучасті у кримінальному правопорушенні.....	213
§ 4. Види співучасників кримінального правопорушення.....	216
§ 5. Причетність до кримінального правопорушення.....	224

**РОЗДІЛ VI.
МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ. ОБСТАВИНИ,
ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ
ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ**

ОПИСОВА ЧАСТИНА.....	227
-----------------------------	------------

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**ТЕМА 1.
МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

§ 1. Поняття та характерні ознаки множинності кримінальних правопорушень.....	230
§ 2. Одиначне кримінальне правопорушення.....	231
§ 3. Форми множинності кримінальних правопорушень.....	233

**ТЕМА 2.
ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ
ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ**

§ 1. Поняття та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.....	241
§ 2. Необхідна оборона.....	242
§ 3. Уявна оборона.....	247
§ 4. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення.....	248
§ 5. Крайня необхідність.....	250
§ 6. Фізичний або психічний примус.....	253
§ 7. Виконання наказу або розпорядження.....	255
§ 8. Діяння, пов'язане з ризиком.....	257
§ 9. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації.....	260

**РОЗДІЛ VII.
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ. ПОНЯТТЯ, МЕТА,
СИСТЕМА І ВИДИ ПОКАРАННЯ**

ОПИСОВА ЧАСТИНА.....	262
-----------------------------	------------

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**ТЕМА 1.
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

§ 1. Поняття звільнення від кримінальної відповідальності та його види.....	264
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.....	267
§ 3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винуватого з потерпілим.....	268
§ 4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.....	269
§ 5 Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки.....	272

§ 6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.....	274
§ 7. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності.....	278

**ТЕМА 2.
ПОНЯТТЯ, МЕТА, СИСТЕМА
ТА ВИДИ ПОКАРАННЯ**

§ 1. Поняття та ознаки кримінального покарання	280
§ 2. Мета покарання	282
§ 3. Поняття системи кримінальних покарань та її значення	285
§ 4. Види покарань	288

**РОЗДІЛ VIII.
ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ. ЗВІЛЬНЕННЯ
ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ.
СУДИМІСТЬ**

ОПИСОВА ЧАСТИНА.....	308
-----------------------------	------------

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**ТЕМА 1.
ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ**

§ 1. Загальні засади призначення покарання.....	311
§ 2. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті	326
§ 3. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.....	329
§ 4. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень.....	330
§ 5. Призначення покарання за сукупністю вироків.....	332
§ 6. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення	333
§ 7. Обчислення строків покарання.....	335

ТЕМА 2.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

§ 1. Загальна характеристика звільнення від покарання та його відбування.....	336
§ 2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням	338
§ 3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років..	342
§ 4. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку	343
§ 5. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання	346
§ 6. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким.....	347
§ 7. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років	349
§ 8. Звільнення від покарання за хворобою.....	351
§ 9. Звільнення від покарання на підставі акта амністії або помилування.....	353

ТЕМА 3.

СУДИМІСТЬ

§ 1. Поняття судимості, її кримінально-правові та загальноправові наслідки	356
§ 2. Погашення та зняття судимості.....	358

РОЗДІЛ ІХ.

ІНШІ ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПИТАНЬ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

ОПИСОВА ЧАСТИНА.....	361
-----------------------------	------------

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1.

ІНШІ ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

§ 1. Обмежувальні заходи.....	364
-------------------------------	-----

§ 2. Поняття, мета та види примусових заходів медичного характеру	365
§ 3. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Примусове лікування.....	369
§ 4. Спеціальна конфіскація	371
§ 5. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.....	373

ТЕМА 2.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

§ 1. Загальні положення щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх	378
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру	380
§ 3. Особливості покарання неповнолітніх за вчинені кримінальні правопорушення.....	384
§ 4. Звільнення від покарання неповнолітніх.....	387
§ 5. Погашення та зняття судимості щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення 18-річного віку...	391

ТЕМА 3.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

§ 1. Кримінальне право держав романо-германської правової сім'ї	393
§ 2. Кримінальне право держав загального права.....	397
§ 3. Кримінальне право мусульманських держав	400
§ 4. Кримінальне право держав Далекого Сходу	403

РОЗДІЛ X.

СУЧАСНІ ДЖЕРЕЛА

1. Нормативно-правові акти та судова практика.....	405
2. Словники, енциклопедії та довідкові видання	410
3. Література до окремих розділів	412
4. Інформаційні ресурси	435

**РОЗДІЛ XI.
ПРАВАЗАСТОСОВНА ПРАКТИКА
ВЕРХОВНОГО СУДУ**

Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні	436
Про судову практику у справах про необхідну оборону	440
Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким	444
Про практику призначення судами кримінального покарання.....	449
Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості.....	470
Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність.....	475
Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування	484
Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності	497
Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями	506
Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки	516

**РОЗДІЛ XII.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ
ПРОЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
(ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)**

Проект Кримінального кодексу України (витяг).....	526
---	-----

Навчальне видання

Вереша Роман Вікторович

**КРИМІНАЛЬНЕ
ПРАВО УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
Загальна частина**

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
Д. М. Алексєєв

Підписано до друку 20.12.2021 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура «Times New Roman». Умовн.-друк. арк. 35,57

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, 223-15-30.

E-mail: alerta.pravoaeidnist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.